

S. CAN AKKAYAN

SERİ
SERIE B

CİLT
TOME XXVI

SAYI
FASCICULE 2 1976

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

REKREASYON VE ORMANIÇI REKREASYON PLANLAMASI

Y a z a n

M. Tefik PEHLIVANOGLU

Son 20 yıldan buyana toplulumuz hızlı bir değişim içindedir ve sanayileşmenin yarattığı yeni sorunlar özellikle kentlerimizde her geçen gün daha da artmaktadır. İnsanımız sanayi toplumlarının 150 yıl önce-lerde yaşadığı olguları yeni yeni biçimlendirmekte ve günlük yaşamın- da bu olgulardan kaynaklanan yeni gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri de kuşkusuz rekreasyon ve rekreasyonel gereksinimler- dir.

Kentlerimiz birçok konularda olduğu gibi, bu konuda da gereksinim- leri karşılamaktan uzaktır. Bu durum özellikle İstanbul, Ankara İzmir gibi metropoliten gelişme gösteren kentlerimizde daha katı ve daha açık bir biçimde görülmekte, halk gereksinimlerini karşılamak için, ola- naklarına göre, kentlerimizin yakın ve kısmen uzak çevrelerindeki deği- şik doğal kaynakları kullanmaya yönelmektedir. Özellikle kent ve yakın çevresi ormanları, çeşitli nedenlerle uzak yerlere gidemeyen büyük kit- lelerin, en ucuz, en kolay ve en sağlıklı biçimde dinlenip, yenilediği yer- ler olarak göze çarpmaktadır. Örneğin İstanbul Metropoliten Bölgesin- de tek aktif kent ormanı niteliği taşıyan Belgrad Ormanına, 1975 yılın- da 3 milyonluk kent nüfusunun 1/10'unun geldiği ve gelenlerin büyük çoğunluğunun kent ortamının daha bozuk olduğu semtlerde yaşayanlar- dan oluştuğu gözönüne alınırsa, kent ve kent çevresi ormanlarının rek- reasyonel planlamasının ne denli önemli olduğu kolayca anlaşılabilir.

Konu halkın ruh ve beden sağlıkları açısından ivedilik taşımaktadır. Gerek büyük kentlerimizde, gerekse hızla gelişmekte olan diğer kentle- rimizde, yakın çevre ormanlarıyla diğer doğal kaynaklarımızın ülke ve bölge planlamasının bütünlüğü içinde ve yerel planlama koşullarına uy-

Yayın Komisyonuna Sunulduğu Tarih : 1.2.1977

gun olarak, rekreasyonel planlama kapsamına alınması ve öncelikle uzun ve kısa süreli planlama ve uygulama çalışmalarının bir an önce gerçekleştirilmesi sorunuyla karşı karşıya bulunmaktayız. Sorunun taşıdığı önem ve ivedilik, ülkemiz için yeni olduğu kadar uygulama örnekleri de çok az olan çağdaş anlamda rekreasyon ve açık hava rekreasyonu kavramları ile ormanıçi rekreasyon planlaması konularına daha bir açıklık getirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır.

GENEL ANLAMDA REKREASYON

Rekreasyon sözcüğüyle adlandırılmaya çalışılan beşeri davranışların ne olduğunun kavranabilmesi için, önce rekreasyon olgusunun geçmişteki durumuna şöyle bir göz atmak ve günümüzde rekreasyonel oluşumları hızlandıran ana etkenlere eğilmekte yarar vardır.

Geçmişte Rekreasyon :

Çok eski uygarlıkları barındırmış olan topraklarımız da dahil olmak üzere, yeryüzünde bilinen ilk çağlardan beri, insanların yaşamın çeşitli işlevleri yanında, dinlenme ve eğlenmeyle ilgili eylemlere de büyük önem verdiklerini ve dolayısıyla rekreasyonun varlığını, tarihsel kalıntı ve belgelerden öğrenmekteyiz. (3). Eski çağlardan günümüze dek dinlenme ve eğlenmeye yönelik birey davranışları, insanlığın kültürel gelişimine uygun olarak kimi dönemlerde az, kimi dönemlerde yoğun biçimde süregelmiş ve büyük bir çeşitlilik kazanmıştır.

Çok eskilerde örneğin Eski Mısır'da çeşitli spor gösterileri, harp oyunları, avlanma ve danslar; Asurlular'da daha çok toplu halk şenlikleri, Eski Hindistan'da dinsel şöenler ve Eski İran'da *Cennet* adı verilen koruluklarda yapılan spor gösterileri belli başlı rekreasyonel eylemler olarak görülür. Yine Antik dönemde Ege Denizi'nin iki yakasında gelişen uygarlıklarda, spor gösterileri, toplu gezintiler, felsefe tartışmaları, bilim ve güzel sanatlarla ilgili uğraşlar rekreasyonel eylemler olarak göze çarpar (2).

Feodal dönemde ilk çağlardaki bu eylemler daha çok yalın günlük dinlenme eylemlerine dönüşmüş, genellikle avlanma, harp oyunları ve içe dönük eylemlerle, bahçecilik uğraşları olarak ortaya çıkmıştır.

Rönesans hareketleriyle birlikte deniz yollarının bulunması, hümanizma akımları ve yeni buluşların insan yaşamına getirdiği canlılık (10),

kentlerin yapısal gelişimini hızlandırarak, düşünsel ögelerin ağır bastığı ve özellikle sanat olaylarını içeren ,eğlenceler, şiir gösterileri, edebiyat söyleşileri, felsefe ve teoloji tartışmaları gibi eylemler rekreasyonu biçimlendirmiştir. Daha sonraları ise Barok tarzı düzenlenmiş gökemli park ve bahçelerde (1) sürdürülen zevk ve sefa şölenleri, sanat ve politika tartışmaları, çeşitli görsel sanat uğraşları rekreasyonel eylemler içinde yer almıştır.

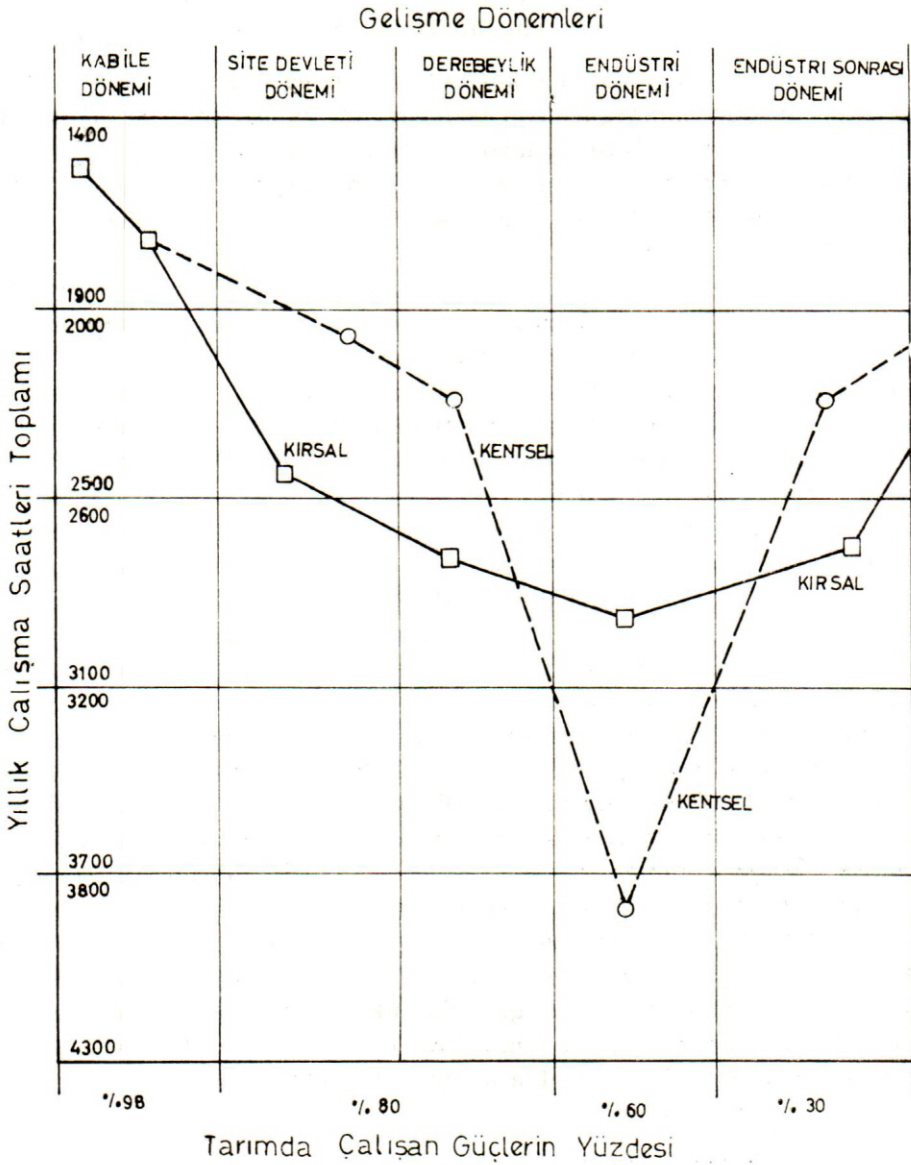
İlk buhar makinasının 1775'de bulunmasıyla başlayan sanayi devriyle birlikte, 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarına doğru rekreasyon olgusu yepyeni boyutlar kazanmaya başlamış, yavaş yavaş bugünkü anlamıyla çağdaş rekreasyonun temelleri atılarak, günümüzün çok yönlü ve aşırı çeşitlilik gösteren rekreatif eylemleri ortaya çıkmıştır.

Günümüzde Rekreasyonun Gelişimi ve Boş Zaman Kavramı :

Günümüzde rekreasyonun nitelik ve nicelik açısından çok geniş bir anlamı ve kapsamı vardır. Eskiden hemen hemen ayrıcalıklı kişi yada toplulukların yaşamında geçerliliği olan rekreasyon, günümüzde büyük kitleleri içeren ve sınırları oldukça geniş bir eylemler topluluğu olarak insan yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Kuşkusuz bu büyük değişim birdenbire ortaya çıkmış değildir. Sanayi devriminden sonraki uzun yıllarda biçimlenen çeşitli gelişmeler, insan yaşamında olumlu ve olumsuz yeni değişiklikler yapmıştır. Rekreasyonun ulaştığı bugünkü boyutlar, bu değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Kentlerin büyümesi, konut koşullarının değişmesi, çalışma saatlerindeki düşmelerle birlikte boş zamanların artması, kişi başına düşen ulusal gelirlerdeki artış, endüstri alanındaki uzmanlaşma ve otomasyon, teknolojik ve ekonomik gelişmeler günümüzde rekreasyonun gelişmesinde ve rekreasyonel gereksinimlerin artmasında en önemli etkenler oluşmuşlardır (4).

Artan rekreasyonel gereksinimler çok ve çeşitli eylemleri biçimlendirmiştir. (Ek: 1 ve Ek: 2). Bu gereksinimlerin karşılanmasında temel öge olarak karşımıza çıkan boş zamanlar ise bugünkü insan için ayrı bir önem taşımaktadır.

Aslında her çağda insanların belirli oranlarda boş zamanları olmuştur. Ancak insanlığın toplayıcılık ve avcılığı bırakıp, tarımsal üretimi yani üretim ekonomisini başlatmalarından, sanayi devrimine kadarki süreç içinde; üretim biçimlerinin insan yaşamını sanayileşme dönemindeki kadar etkilemediği (Şekil: 1), insanların rekreatif gereksinimlerinin bu dönemdeki kadar artmadığı ve bu gereksinimleri karşılamada kullanıla-

(BURCH,1970'den)

Şekil : 1— Çeşitli dönemlerdeki mevcut boş zamanlar ve endüstri sonrası toplumlarına doğru gelişimi.

cak boş zamanların bu denli sınırlanmadığı gözönüne alınırsa, boş zamanların neden günümüz insanı için büyük önem taşıdığı anlaşılacaktır.⁽³⁾.

Boş zaman kavramına ilk kez *Aristo*'nun eğildiğini ve boş zamanı her uygar kişinin üstün güçlerini belirttiği bir zaman parçası olarak anladığını görmekteyiz. *Aristo*'dan sonra çağımıza kadar değişik biçimlerde ele alınan boş zamanlar, genellikle bireylerin çalışma dışı sahip oldukları zaman süreçleri şeklinde anlaşılmış ve bu yönde tanımlamalar yapılmıştır⁽¹⁵⁾.

Günümüzde ise «Boş Zaman» kavramından daha çok, bireylerin çalışma ve diğer zorunlu zamanları dışında kalan zaman parçaları anlaşılmaktadır. Kişi günlük yaşamının bir bölümünde çalışırken, diğer bölümlerinde uyumak, beslenmek, eğilmek vb. gibi fizyolojik ve kültürel gereksinmelerini karşılamak amacıyla birtakım zorunlu davranışlara girmektedir. Bütünüyle bu zorunlu davranışlara harcadığı zamanın dışında, istediği gibi kullanabileceği zaman parçaları ancak boş zaman kavramı içinde düşünülebilmektedir. Eğer bir tanımını yapmak gerekirse boş zaman, bireylerin yaşamlarını insan gerçeğine en uygun biçimde sürdürebilmek amacıyla yaptıkları çalışmak, uyumak, beslenmek, eğilmek gibi zorunlu eylemlerle, bu eylemlere ulaşmada harcadıkları zamanın dışında kalan, istek ve olanaklarına göre kullanabilecekleri zaman kesitleri olarak tanımlanabilir.

Boş zaman kesitleri günlük, haftalık ve yıllık zaman birimlerinin belirli parçalarını kapsayabilir⁽³⁾. Örneğin bu süre hergün birkaç saat yada daha fazla, hafta sonlarında bir - iki gün, yıllık tatillerde 15 - 45 gün olabilir. Emeklilikten sonra ise kişiye ve çalışıp, çalışmamasına bağlı olarak çok değişken zaman birimlerini içerebilir⁽¹⁵⁾. Görülüyor ki, kesin sınırları olmamakla birlikte, rekreasyonel gereksinimlerin karşılanmasında kullanılabilecek olan boş zamanlar, yine de az yada çok belirli zaman dilimleri içine girmektedir. Bu durum rekreasyonel planlamada, rekreasyonun ne zaman ve hangi yoğunlukta olacağına ilişkin saptamalara ışık tutar. Rekreasyona temel olan boş zaman dilimleri değişik biçimlerde sınıflandırılmış olmakla birlikte⁽³⁾ daha geniş kapsamlı olarak şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Günlük boş zamanlar.

- A. Günün çalışmayı içeren aktif bölümündeki boş zamanlar.
 - a. Yetişkinlerin çalışma saatleri arasındaki boş zamanlar,
 - b. Çocukların okulda ve okuldan sonraki boş zamanları.
- B. Günün pasif bölümündeki boş zamanlar (Çalışmanın bitimiyle başlayan boş zamanlar).

2. Haftalık boş zamanlar (Hafta sonu tatilleri).
3. Yıllık boş zamanlar.
 - A. Düzensiz tatilleri içeren boş zamanlar (Resmi ve Dini bayram tatilleri),
 - B. Yıllık tatilleri içeren boş zamanlar (Yıllık izinler).
4. Değişken boş zamanlar (Emeklilik sonrası boş zamanlar).

Rekreasyon ve Rekreasyonel Eylem :

Batı dillerinden dilimize giren ve aslı Latince olan «rekreasyon», Latincedeki *re* = yeniden ve *create* = yaratma sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuş, yeniden yaratma anlamındaki «*recreate*» sözcüğünün karşılığı olup, «oyun, eğlence, yenilenme, yeniden oluşma» anlamlarını taşır (14).

Çok ve çeşitli eylemleri içeren bir kavram olarak rekreasyonun, birbirini tamamlar nitelikte birçok tanımlamaları vardır.

Philips, rekreasyonu «boş zaman içinde yapılan bir eylem» olarak tanımlar. *Butler*, «bir kazanç amacıyla yapılmayan, bireye bedensel, ruhsal ve yaratıcı kaynak olan, bireyin zorunlu olarak değil bir iç - itimle katıldığı ,bireyde boş ve doyurucu duyular bırakan eylemler»e rekreasyon demektedir (15).

Yine *Kaplan*, rekreasyonu «kişinin tekrar yaratılarak yenilenmesi ve ekonomik kazanç getiren eylemlere hazırlanması» şeklinde nitelendirir (15). Bu son görüşe oldukça yaklaşan *Aran* ise rekreasyonu, «günlük yaşamın sıkıcı, disiplinli, tekdüze geçen çalışmalarından sonra, insanların sevdiği, ilgi duyduğu bir işle uğraşması; yıpranan vücutlarının yenilenmesi ve enerji kazanması ile yeni ve verimli bir çalışma evresi için yaptıkları hazırlık» olarak tanımlamaktadır (2).

Kavrama değişik bir açıdan bakan *Bayraktar*, kesin bir tanımlamadan kaçınmakta, «öncelikle zevk almaya yönelik eğlence, dinlenme öğrenme ve gezi gibi serbest zamanları değerlendirme olanaklarını» rekreasyon kavramı içinde görerek, zevk ve eğitim öğelerinin önemlerine değinmektedir (3).

Rekreasyonun bazı kuruluşlarca kabul edilmiş tanımları da vardır. Örneğin ABD Açık hava Rekreasyon Bürosu «kişi doyumunu ve zevki için boş zamanların değerlendirilmesi»ni rekreasyon olarak tanımlamakta ve bu tanıma ek olarak da şu özelliklerini sıralamaktadır:

- «1. Bireysel yada topluca yürütülebilir.
2. Kendiliğinden yada planlı olabilir.
3. Aktif yada pasif olabilir.
4. Beceri ve belli bir uğraşa gereksinme duyulabilir yada duyulmayabilir.
5. Planlı bir yeri gerektirebilir yada gerektirmeyebilir.»⁽¹³⁾.

Yine İngiltere Kırsal Alanlar Komisyonunun yayınladığı «Kırsal Rekreasyon Terimleri Sözlüğü»nde ise rekreasyonun, «halkın boş zamanlarında normal olarak kendilerini verdikleri uğraşılardan ayrı olarak yaptıkları diğer uğraşlar» şeklinde tanımlandığı görülmektedir⁽⁹⁾.

Bütün bu tanımlardan açıkca anlaşılacağı üzere «rekreasyon», kapsamı çok geniş bir yaşam biçimi, temel bir insan gereksinimidir. Bireyin oluşturduğu toplumsal yapıdan kaynaklanır ve bireyin tek yada toplu davranışlarında kendini gösterir. En önemli amacı toplumsal bir varlık olarak bireyin bedensel ve özellikle ruhsal gereksinimlerini karşılayabilmek ve ruhsal doygunluğunu sağlayabilmektir. Rekreasyonda önemli olan bireyin yeni değerler kazanması, yapılan eylemin yaşam gücü ve yaşam isteğini ayakta tutabilmesi, hemen her yaşta ve dönemdeki kişiye belirgin bir haz vererek, yeni ve taze güçlerle donatabilmesidir. Daha derli toplu bir anlatımla rekreasyon, genel olarak bireyin kendi istek ve icgüdüsüne göre olanakları ölçüsünde kullanabileceği boş zamanlarında yer alan, bedensel ve ruhsal dinlenme gereksinimlerini karşılayarak bireyi boşaltan ve yenileyen, çalışma ve yaşama istek ve gücünü ayakta tutan ve sürdürüldüğü sürece bireye zevk veren, gelir sağlama kaygusundan uzak her türlü eylemi kapsayan davranışlar bütünüdür.

Rekreasyonu belirleyen birey davranışlarının yapısını daha kesin biçimde ortaya koyabilmek için *Driver* ve *Tocher* tarafından rekreasyona ilişkin bazı temel koşullar verilmektedir⁽⁷⁾. Beş maddeden oluşan bu temel koşullar şunlardır:

- «1. Rekreasyon, rekreasyonel uğraşlardan oluşan bir yaşamdır.
2. Rekreasyonel uğraşların, rekreasyoncular tarafından üstlenilmesi gereği vardır.
3. Rekreasyonel uğraşlar kendi kendini ödüllendirmez: Bir yaşam olan rekreasyondaki uğraşların içinde ve yapısında zevk bulunur.

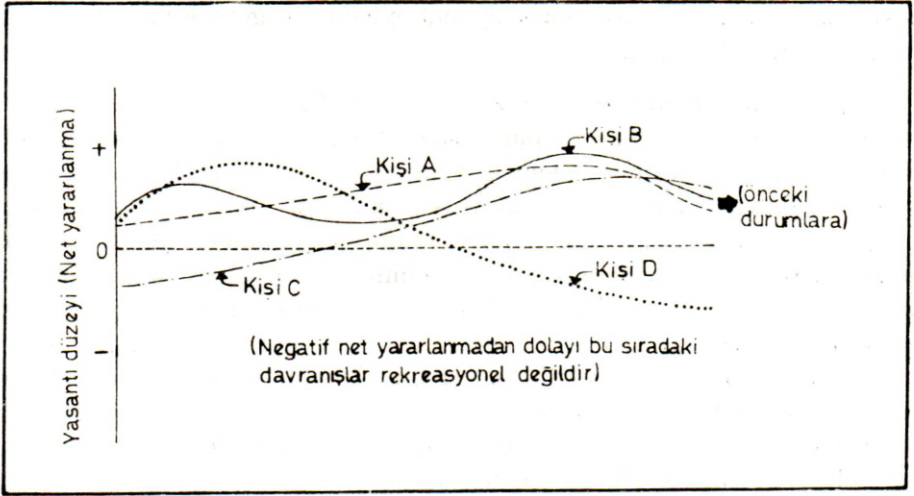
4. Rekreasyonel uğraşlar, rekreasyoncuların kişisel ve serbest seçimini gerektirir.
5. Rekreasyonel uğraşlar zorunlu zamanlar dışında meydana gelir.»

Bunlardan ilki aynı zamanda «Rekreasyon nedir?» sorusunun da karşılığı olmaktadır. Ayrıca ortaya koyduğu «rekreasyon bir yaşamdır» ilkesi rekreasyonun ancak rekreasyonel eylemlerle gerçeklik kazanacağını da açıklar niteliktedir.

Kişinin bilincinde ortaya çıkan ve gerek bir mekanda, gerekse düşünsel düzeyde gerçeklik kazanan rekreasyonun eylem alanında görünür olması yada somutlaşması demek olan rekreasyonel eylemlerde, genel olarak içerik ve mekanla ilgili kesin kapsam sınırlamaları düşünülemez. Bu durum insan yapısının ortaya koyduğu oluşumun doğal sonucudur. Kuşkusuz rekreatif eylemler belirli biçimlerde ve belirli özellikler taşıyan mekanlarda, daha yoğun ve daha etkin olarak sürdürülebilmekte ve gerçekte «rekreasyon planlama» kavramı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Ancak rekreatif eylemin beşeri bir eylem olarak doğrudan kişiye bağlı olması yada çok karmaşık bir yapı olan insana ilişkin davranışları içermesi⁽⁷⁾, bu tür planlı ve özel olarak bu amaçla kurulmuş rekreasyon mekanlarının dışında da, kişinin istediği an rekreasyonel eylemi uygulayabilecek güce sahip olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır⁽¹³⁾. Daha açık bir anlatımla eylemin nitelik ve nicelik açısından, bedensel olduğu kadar, düşünsel alanda da var olması⁽¹⁵⁾, rekreatif eylemlerin ne denli esnek bir yapıya sahip olduğunu ve kapsama ilişkin kesin sınırlamaların, insan gerçeğiyle bağdaştırılmasının ne denli güç olduğunu ortaya koymaktadır.

Kişi kapalı yada açık bir mekanda ard arda, iç içe yada aralıklarla karmaşık bir rekreatif eylemler olgusunu yaşayabilir. Rekreasyonel eylemler çoğunlukla anlaşıldığı gibi insan denilen yapının, boş zamanlarında ve zevk için sürdürdüğü birkaç eylemden, örneğin yalnızca piknik yapmak, kamp yapmak, parklarda oturmak, gezmek vb. den ibaret değildir. Kapalı bir mekanda, örneğin herhangi bir evde, boş zamanlarda bir köşeye çekilip kitap okumak, müzik dinlemek yada sevilen ve zevk alınan bir işle uğraşmak da açık seçik birer rekreasyonel eylemdir. Yine boş zamanlarda gidilen bir filmi yada bir bale gösterisini izlemek, bir müzeye gitmek yada bir kapalı salonda jimnastik yapmak gibi davranışlar da kuşkusuz rekreasyonel eylemlerdir⁽⁸⁾.

Kişinin bu eylemleri tüm yaşantısı boyunca kesintisiz bir süreklilik gösterir. Şekil: 2'de bu durum grafik olarak tanımlanmaktadır. Şekilde farklı yapılardaki dört bireye ilişkin kesintisiz dizinin, değişik eğrilerden oluştuğu ve rekreasyonel davranışların düşme dönemlerinde, bazı bireylerde negatif net yararlanma (rekreasyonel olmayan davranışlar) düzeyine indiği görülmektedir (?).

(DRIVER and TOCHER, 1970)

Şekil : 2 — Değişik yapılardaki dört bireye ilişkin rekreasyonel yaşantı sürekli dizisi grafiği.

Rekreasyonel eylemin ne olduğu yada ne olmadığını kavrayabilmek, bir başka deyişle bu eylemlerin diğer kişi davranışlarından ayrılabilmesinde bazı yargılara varabilme kamacıyla, bunlara ilişkin belli başlı özellikleri şöylece sıralayabiliriz:

1. Rekreasyonel eylemler yaşamın bir parçasıdır ve bireylerin tek yada toplu davranışlarında gerçeklik kazanır.
2. Rekreasyonel eylemler bir gereksinim olarak ortaya çıkar ve bireyin kendi istek ve içgüdüsüne göre yönelir.
3. Rekreasyonel eylemler genel anlamıyla yaşam için harcanan tüm zorunlu zamanların dışındaki boş zamanlarda yer alır.
4. Rekreasyonel eylemler bireylerin ruhsal ve bedensel yapıları ile sosyo - ekonomik yapılarına göre biçimlenir.

5. Rekreatyonel eylemlerde dūřinsel ve bedensel bir devingenlik vardır.
6. Rekreatyonel eylemlerde bir zorunluluk yoktur, istenilerek yapılır.
7. Rekreatyonel eylemler sūrdūrūldūđū sūrece bireye ruhsal doygunluk ve zevk verir. Bu zevk eylemin yapısında vardır.
8. Rekreatyonel eylemler bireyi yařama bađlar, yařama gūcū ve isteđini artırır ve ona yeni deđerler katar.
9. Rekreatyonel eylemler önceden tasarlanabilir, belirli bir programa bağlanabilir yada anında kararlaştırılabilir.
10. Rekreatyonel eylemler bir yada birkaç eylemi kapsamaz. Bireylerin boş zamanlarında yaptıkları eylemlere bağlı olarak, kesin bir içerik sınırlaması taşımayan ve geniş bir değişim gōsteren çeşitliliğe sahiptir.
11. Rekreatyonel eylemlerde parasal bir kazanç sağlama amacı yoktur.
12. Rekreatyonel eylemler her sosyal yapıda ve hemen her yaştaki insanı içerir. Yalnızca eylem eşitleri bireyin yapısı ve yaşıyla sınırlıdır.
13. Rekreatyonel eylemlerde kesin bir mekan sınırlaması yoktur.

Rekreatyon Sınıfları :

Daha önce değişik biçimlerde de değinildiği gibi, insandan kaynaklanan, insana ait bir yaşam olan rekreatyonun, zamana, mekana yada özelliklerine bağlı olarak ister istemez birçok sınıflara ayrıldığını gōrmekteyiz. Ayrı ıkış noktaları olan ve rekreatyonun ayrı durumlarını yansıtan bu sınıflar, genellikle rekreatyonel eylemler ve rekreatyon yerlerinin sınıflandırılma gereklerinden yada zamansal sınıflamada olduğu gibi, rekreatyonun sūrdūrūlme zamanlarındaki farklılıklardan doğmaktadır.

Bazı özel sınıflamaların dışında, genel olarak dōrt ayrı rekreatyon sınıflaması karşımıza çıkmaktadır.

1. *Yapısal Sınıflama* (Mekanın temel yapısal özelliğine gōre sınıflama):

İç mekan ve dış mekan ayırımına dayanan ve geniş boyutları olan bu sınıflamaya gōre rekreatyon «Kapalıyer rekreatyonu» ve «Açık hava

rekreasyonu» olarak iki sınıfa ayrılır. Kapalıyer rekreasyonu (Kapalı mekan rekreasyonu), konutlar başta olmak üzere çeşitli kapalı mekanlarda sürdürülen yada kapalı mekanlara bağlı olan rekreasyondur. Açık hava rekreasyonu ise, açık hava ve doğa koşullarına bağlı, daha geniş kapsamlı, bireylere daha çok devinim olanağı sağlayan ve açık havada sürdürülen bir rekreasyon sınıfıdır⁽⁶⁾. *Eisner*'e göre açık hava rekreasyonunun, halkın boş zamanlarında açık havada yaptığı hemen her şeyi kapsayacak kadar değişken bir yapısı vardır. Bir kaynak değil, rekreasyoncular ve rekreasyon çevrelerinden ibaret iki öğeden oluşan bir eylemler bütünlüğüdür. Kaynaklar ise örneğin ormanlar, kırsal, çeşitli su yüzeyleri yada arazide mevcut diğer doğal yapılardır⁽¹³⁾.

Yapısal sınıflamanın önemli yanı, kapalıyer ve açık hava rekreasyonlarına ilişkin eylemler arasında yaklaşık sınırların daha belirgin olarak görülebilmesi ve eylemlerin diğer sınıflamalara kıyasla daha açık seçik ayrılabilmesidir. (Ek: 1 ve Ek: 2).

2. *Yersel Sınıflama* (Rekreasyon mekanının bulunduğu yere göre sınıflama):

Rekreasyonun sürdürüldüğü mekanın, yerleşim alanlarının içinde ve dışında yer almasına dayanan ve daha çok rekreasyon yerlerinin ayrımı amacıyla yapılan bir sınıflamadır⁽¹⁵⁾. Bu sınıflamaya göre rekreasyon, «Kentiçi rekreasyon» ve «Kentsel dışı rekreasyon» olarak ikiye ayrılır. Bunlara «Kentsel rekreasyon» ve «Kırsal rekreasyon» da denir. Yerleşme alanlarının sınırları içinde kalan yada yerleşme alanlarının içiyle sınırlı olan rekreasyona Kentsel rekreasyon denmektedir. Yerleşme alanlarının dışında kalan, kırsal nitelikli, doğaya dönük ve çoğunlukla açık hava rekreasyon çeşitlerini kapsayan rekreasyon sınıfı ise Kırsal rekreasyon olarak adlandırılmaktadır.

Bu sınıflamada, sınıflar arası ayırım arada bulunan geçiş zonuna ilişkin rekreasyon çeşitlerinden dolayı pek kesin olmamakta, her iki sınıfı birbirinden ayıran yaklaşık sınırlar ancak fiziki yapıya bağlı olarak somutlaşabilmektedir.

3. *Devinimsel Sınıflama* (Rekreasyonel eylemin devingenliğine bağlı sınıflama):

Rekreasyonu biçimlendiren eylemlerin gerektirdiği düşünsel ve bedensel devingenliğin durumuna göre yapılan bu sınıflamada ise rekreasyon yine ikiye ayrılmaktadır⁽⁸⁾. Aktif ve pasif olarak adlandırılan sınıfların ayrımlarında, doğrudan eylemlerin içeriksel yapıları gözönüne

alınmaktadır. Yoğun devinim gerektiren ve genellikle bedensel uğraşları kapsayan rekreasyona «Aktif rekreasyon», daha çok dinlenmeye ve düşünsel eylemlere dönük, fazla devinim gerektirmeyen rekreasyona ise «Pasif rekreasyon» denmektedir. Aralarındaki farkı ayırmadaki güçlük- lere rağmen, bu sınıflandırma yine de belirli bir noktaya dek amacına ulaşabilmektedir.

4. *Zamansal Sınıflama:* (Rekreasyonun oluştuğu boş zamanlara göre sınıflama) :

Rekreasyonel kullanıma elverişli boş zaman sürelerinin, zamana dağılımını esas alan bu sınıflama, boş zaman ayrımlarına göre çeşitlilik kazanmaktadır. Genellikle günlük ve tatil rekreasyonu olarak başlıca iki sınıf göze çarpar. Tatil rekreasyonu ise, haftalık ve yıllık rekreasyon şeklinde iki alt sınıfa ayrılır⁽³⁾. Kuşkusuz bu ayırım yeterli olmakla birlikte, üçüncü yaştaki (emeklilik sonrası) boş zamanların gözönüne alınması, bazı boşluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle emeklilik sonrası boş zamanları (değişken boş zamanları) da içerecek biçimde sınıflandırmak amaca daha uygun düşmektedir:

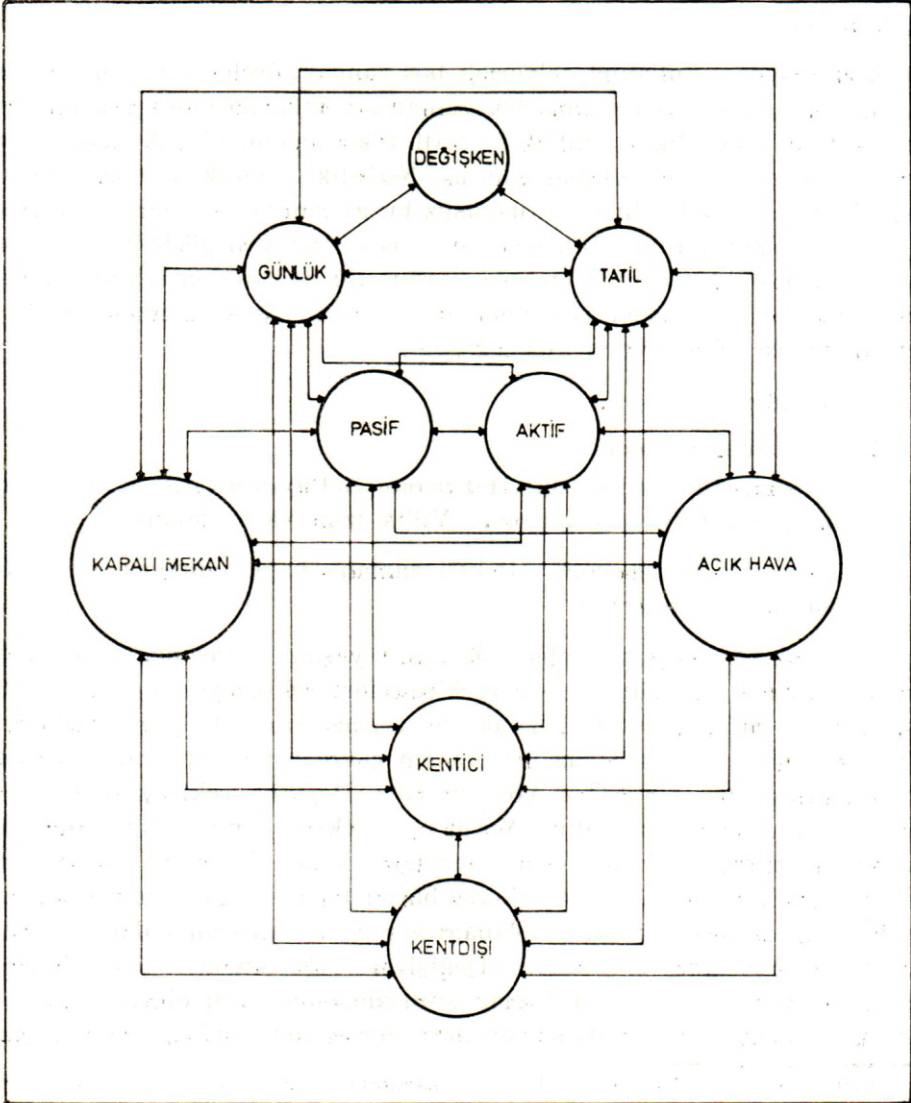
1. Günlük rekreasyon
2. Tatil rekreasyonu
 - a. Haftalık rekreasyon (Haftasonu ve Bayram tatili rekreasyonu)
 - b. Yıllık tatil rekreasyonu (Yıllık izin rekreasyonu)
3. Değişken rekreasyon (Belirli zamana bağlı olmayan emeklilik sonrası rekreasyon)

«Günlük rekreasyon» daha çok yakın yaşam çevresinde, günübirliğine ve oldukça kısa sürelerde gerçekleştirilen rekreasyondur. «Haftalık rekreasyon» hafta sonu tatillerinde ve istisna olarak bayram tatillerinde* sürdürülen ve kısmen uzakca yaşam çevrelerine dek uzanan ve bazen konaklanabilen bir rekreasyon sınıfıdır. Haftalık rekreasyonda gidilen uzaklık zamanla sınırlıdır. «Yıllık tatil rekreasyonu» yılın belirli bir zaman diliminde, yıllık izinlerin geçirilmesi amacıyla yakın yaşam çevresi dışında bir yerde ve çoğunlukla bütün tatil boyunca konaklanarak sürdürülen, serbest davranma olanağı veren ve zamanın daha az etkili olduğu rekreasyon sınıfıdır. «Değişken rekreasyon» ise, üçüncü yaş döneminde herhangi bir zaman sınırlamasına bağlı olmaksızın, çok değişken zaman dilimlerinde sürdürülen rekreasyonel eylemlerden oluşur.

* Aslında «Bayram Tatilleri» yıllık boş zamanlara girmekle birlikte, rekreasyonel yapı bakımından (eylemlerin niteliği bakımından), haftalık rekreasyonla aynı özellikleri taşımaktadır.

Değişken rekreasyon günlük, haftalık yada yıllık zaman birimlerinin hepsini içerebileceği gibi, bunların dışında düzensiz herhangi bir zaman diliminde de yer alabilir.

Farklı çıkış noktaları olan bu sınıflamaların hepsi de aslında tek bir olguyu, yani rekreasyon olgusunu çeşitli yönleri ve çeşitli boyutlarıyla yansıtmaya çalışmaktadırlar. (Şekil: 3). Rekreasyonel sınıflar ara-

Şekil : 3 — Çeşitli rekreasyon sınıfları ilişkiler karmaşığı diyagramı.

sındaki karşılıklı karmaşık ilişkiler incelenecek olursa bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Hiç bir sınıflama rekreasyonu tam olarak anlatacak nitelikte değildir. Yalnızca rekreasyon olgusunun daha somut olarak kavranmasını sağlar, bunu kolaylaştırmaya çalışır ve rekreasyon planıcısına belirli konularda daha düzenli ve bilinçli çalışma olanakları verir.

ORMANIÇI REKREASYON PLANLAMASI

Ormaniçi rekreasyon planlaması herşeyden önce toplumun rekreasyonel gereksinimlerini, orman mekanı içinde çözümleme kaygusunda olan bir planlama çeşididir. Diğer planlama mekanlarına göre daha üstün ve aynı zamanda bağlayıcı nitelikleri olan orman mekanının planlanması kuşku yok ki, bazı özel planlama gereklerini de birlikte getirmektedir.

Bu planlama çeşidi kent dışı yada kırsal rekreasyon planlamalarının özünü ve hatta odak noktasını oluşturmaktadır. Açık hava rekreasyonuna ilişkin aranan doğal koşullar en uygun biçimde orman ve çevresinde yer almakta, rekreasyonun kişiye verebileceği değerler ormanın doğal ortamı içinde en yüksek boyutlara ulaşmaktadır. Akla gelebilecek bütün verileriyle doğanın simgesi olan ormanın, insanı çeken, onu yenileyen ve yaşamın güzelliklerini ona tattıran fiziksel ve algısal özellikleri, diğer kırsal mekanlarla kıyaslanamayacak kadar çok ve çeşitlidir.

Ormaniçi rekreasyonu, genel rekreasyon kavramı içinde iyi ve doğru olarak değerlendirmek, planlamanın boyutlarının saptanması ve işleyişine ait ana yöntemlerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu planlamanın en belirgin özelliği, bireyleri ve onların oluşturduğu büyük kitleleri, kendine özgü kurgusu, dokusu ve bazı yasaları olan bir orman parçası üzerine çekmesi ve eylemleri bu yüzey üzerinde yoğunlaştırmasıdır. Bu yüzeyler orman içine dağılmış küçük mekan parçalarına ait olabileceği gibi, büyük mekanlarda da bulunabilir. Burada insan doğa dengesi esastır ve doğanın sürekliliğinin bozulmaması gibi zorunluluklar vardır. Yoğunlaşma yüzeyleri hangi ölçülerde olursa olsun, ormanın bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Ayrıca bunların dışında yine fiziksel ve algılama koşulları açısından, orman mekanının belirli özelliklerinden gelen ve uyulması gereken başka kurallar da bulunmaktadır. Bu nedenlerle planıcı, insan denilen karmaşık yapıya ve bu yapının oluşturduğu büyük kitlelere orman mekanı üzerinde hizmet sunmak ve onları olabildiğince topluca hoşnut etmek gibi çok zor bir görevi yüklediğini hiç bir zaman unutmamak ve çalışmalarını buna göre yönlendirmek zo-

rundadır. Aynı mekanda daha çok insana, daha mutlu ve daha güzel bir yaşam sunabilmek, doğa açlığı içindeki insanları doğayla doyurabilmek ve bütün bunları doğayı bozmadan, onu incitmeden, onu koruyarak ve geliştirerek yapabilmek, ormaniçi rekreasyon planlamasının herhalde temeli olsa gerektir.

Planlama İlkeleri :

Hemen her planlamada uyumlu bir çözüme ulaşabilmek için, o planlamanın getirdiği ilkelerden yola çıkılması ve çalışmaların buna bağlı olarak sürdürülmesi zorunluğundan bulunmaktadır. Rekreasyon planlama ve dolayısıyla ormaniçi rekreasyon planlamasında da kuşkusuz aynı zorunluluk vardır. İlkeler plancıya belirli yöntemler kazandırmakta, planlamanın organik bir yapı olarak biçimlenmesinde, bilinmesi gereken belli başlı konulara ve planlamanın işleyişine ışık tutmaktadır. Planlamanın başarısı, bu ilkelerin bilinmesine ve plancının bunlara uymada göstereceği başarıya bağlı kalmaktadır.

Rekreasyon planlama ilkeleri başlıca üç grupta toplanır. İlk gruptakiler planlamanın fiziksel yönünü oluşturacak işlemlerde gözönüne alınması gereken esasları içermektedir. İkinci gruba girenler, estetik yönüyle ilgili işlemlere aittir. Sonuncu gruptakiler ise, planlamanın işlevsel amacına ulaşmasını sağlayacak çalışmalarla ilgilidir. Ormaniçi rekreasyon planlamada da büyük ölçüde yararlanılabilecek olan bu ilkeler topluca şöyle sıralanmaktadır ⁽¹²⁾ :

Çok yönlü işlemlere ilişkin ilkeler:

1. Yapılan herşeyin bir amacı olmalı
 - a. Plan mekanı çevre ilişkisi
 - b. Arazi kullanımı mekan ilişkisi
 - c. Arazi kullanımı alan kullanımı ilişkisi
 - d. Büyük yapılar arazi kullanımı ilişkisi
 - e. Küçük yapılar arazi kullanımı ilişkisi
2. Tasarım halk için olmalı
 - a. Bireysel ve bireysel olmayan gereksinimler
 - b. Birey ve toplum karakteristikleri
3. İşlev (fonksiyon) ve estetiğin her ikisini de sağlamak
 - a. Maddi ve beşeri değerler dengesi
 - b. Kendine özgü niteliklerin gözetimi

Estetiğe ilişkin ilkeler :

4. Zengin bir yaşam kurmak
 - a. Çizgi, biçim, doku ve renklerin etkisi
 - b. Üstünlük etkileri (Hakim etkiler)
 - c. Kuşatma etkileri (Çevreleme etkileri)
5. Uygun bir yaşam kurmak
 - a. Yerin (arazinin) yapısına uyma
 - b. Kullanıcıların yapısına uyma
 - c. İşlevin gereklerine ve yapısına uyma
 - d. Ölçüye uyma (Oran gözetimi)
 - e. Anlayış ve alışkanlıklara uyma

İşlevsellığe ilişkin ilkeler:

6. Teknik gereksinimleri yerine getirmek
 - a. Alansal büyüklük
 - b. Nicelikler
 - c. Doğal koşullara uyma
 - d. Gereksinimleri bulma ve karşılama
7. Olabilen en düşük maliyeti sağlayacak önlemleri almak
 - a. Planlama bütçesi ve gereksinimler dengesi
 - b. Eldeki mekan kaynaklarının kullanımı
 - c. Uygun yapısal materyalleri sağlama
 - d. Uygun bitkisel materyalleri sağlama
 - e. Ayrıntılara dikkat
8. Yönetim ve denetim kolaylığını sağlamak
 - a. Özgür kullanım ve yararlı denetim dengesi
 - b. Dolaşım (Sirkülasyon)
 - c. Emniyet (fiziksel ve beşeri)
 - d. Umulanın verilememesi sakıncalarının gözetimi
 - e. Çeşitli gelenek ve göreneklerin gözetimi

Planlama Yöntemi :

Ormaniçi rekreasyon planlamada uygulanan temel yöntem, ön çalışmalar, analiz ve sentezlerden oluşan üç aşamalı bir yol izlemektedir (12). Ormanın kendine özgü koşullarından gelen ve planıcıyı bağlayan bazı kurallara ve özel planlama gereklerine göre, her aşama birbirini izleyen çeşitli evrelerden oluşur.

1. Ön çalışmalar

Planlama için gerekli her türlü temel bilginin sağlanması amacıyla yapılan araştırma ve hazırlık işlemlerinin oluşturduğu ilk planlama aşamasıdır. Büroda ve arazide yapılan çeşitli çalışmaları kapsar⁽¹¹⁾. Bu çalışmalar alanıçi, alandışı ve beşeri etkenlerin envanteri ile planlama programının geliştirilmesi gibi başlıca dört evrede gerçekleştirilmektedir.

Alanıçi Etkenlerin Envanteri : Ormandaki planlama mekanıyla ilgili kültürel ve doğal etkenlerin araştırılması, bulgulanması ve belirli bir düzene göre derlenmesi çalışmalarını içerir. Alanıçi envanterler kapsam olarak birkaç bölümde ele alınmaktadır. (Ek: 3). Bunların ilki insan yapısı yani kültürel etkenlerin, ikincisi topografik yapı, su varlıkları ve vejetasyon tipleri vb. gibi çeşitli doğal kaynak verilerinin envanterleridir. Üçüncü olarak sıcaklık, güneşlilik, don, rüzgâr, yağış gibi doğal güçlerin envanteri ve son olarak da algılama karakteristikleri gelir⁽¹²⁾. Alanıçi envanterlerde gözönüne alınması gereken önemli nokta, ilerde yapılacak analizlerde, özellikle alan analizlerinde gerekli olacak her türlü temel verinin önceden ve sistemli olarak sağlanması, planlama alanının her yönüyle kavranmasına yarayacak tüm değerlerin elde edilebilmesi ve bilinenlerin açık - seçik ortaya konarak, çeşitli çizelgeler, kaynak haritaları yada diyagramlarla anlatımlarının kolaylaştırılabilmesidir.

Alandışı Etkenlerin Envanteri: Planlama alanını kuşatan çevreyle ilgili envanter çalışmalarını içerir. İlk envanter çalışmasından pek farklı olmamakla birlikte, oldukça dar hacimli ve az sayıda işlemde oluşmaktadır. Bu çalışmalar daha çok alanıçi etkenlerin envanterini tamamlar niteliktedir. Alandışı envanterde işlenen konular şöylece sıralanabilir⁽¹²⁾:

1. Arazi kullanım modelleri,
2. Akarsular, drenaj modelleri (akıntı yönleri, geçirgenlik, derinlik),
3. Görsel özellikler, kokular ve çeşitleri,
4. Estetik ve diğer algısal karakterler,
5. Kamu tesisleri, yerleri ve kapasiteleri (elektrik, su, gaz vb.),
6. Ulaşım ve ulaşım sistemleri,
7. Diğer çevre koşulları.

Beşeri Etkenlerin Envanteri : Ormanda çeşitli hizmetlerin sunulduğu planlama mekanını kullanacak olan insan topluluklarının sosyal, ekonomik, psikolojik yapılarını, gelenek ve görenekleri ile diğer beşeri etkenleri aydınlığa kavuşturacak araştırmaları kapsar. Bu çalışmalar, planlamanın özellikle çözümlenmek zorunda olduğu insan - doğa dengesi açısından en uygun çözümün getirilebilmesi için, fiziksel etkenler kadar, beşeri etkenlerin de bilinmesi gereğinden doğmaktadır. Planlama mekanını kullanacak insanı tanımadan planlama yapmanın olanaksızlığı düşünülmürse, bu envanter çalışmasının ne denli önemli olduğu anlaşılabilir.

Program Geliştirme : Yapılan çeşitli envanter çalışmalarından elde edilen bilgilere göre, yapılacak planlamaya ilişkin programının geliştirilerek, kesin programın ortaya çıkarılması evresidir. Program her şeyden önce mekana getirilecek rekreasyonel öğelerin neler olacağı konusunu aydınlığa kavuşturmaktadır. (Tablo: 1). Ayrıca planlamanın çapını belirleyerek, ereğini de ortaya koymakta ve analiz çalışmalarının yönünü saptamaktadır.

2. Analizler

Çeşitli analitik çalışmaları kapsayan, bu ikinci planlama aşamasında, envanterlerle elde edilen bulgulara ve eldeki programa dayanılarak, program - alansal işlev ilişkileri irdelenmekte, varılan sonuçlara göre tasarımın özünü ortaya koyacak olan ilişki diyagramlarının hazırlanmasına geçilerek, elde edilen kesin diyagramın araziye nasıl ve ne şekilde uygulanabileceğini tüm boyutlarıyla incelemek üzere alan analizleri yapılmaktadır⁽¹²⁾. Analizler planlamanın kaderini belirleyecek kritik çalışmaların yürütüldüğü bir aşamadır. Planlamanın yeterliliği, büyük ölçüde analizlerin yeterliliğine bağlı kalmaktadır. Bu aşama program ilişkileri, ilişki diyagramlarının hazırlanması ve alan analizleri olmak üzere başlıca üç evreden oluşmaktadır.

Program ilişkileri : Daha önce geliştirilen ve kesinleşen programa ait öğelerin, çeşitlilikleri, taşıma güçleri ve sayısal durumları gözönüne alınarak, alansal işlevlerine ve birbirleriyle olan ilişkilerine göre araştırılması ve bunlara dayanılarak sıralanması evresidir. İlişki diyagramlarının düzenlenmesi evresinin hazırlığı niteliğinde olan bu çalışmalarda, önemli olan, program ilişkileri listesini biçimlendirmektir. (Tablo: 1).

İlişki Diyagramları : Bunların hazırlanması tasarımın ilk adımıdır. Bir çizim değil, yalnızca bir önceki evrede irdelenen alana getirilecek öğelerin daha somut olarak incelenmesi amacıyla geliştirilen ve işlevleri

belirtmede çizgi kalınlıklarından yararlanan, ölçeksiz sematik gösterimlerdir (11). İlişki diyagramlarında, her ögenin diğerleriyle olan bağıntıları, karşılıklı etkileri, özetle tüm olarak işlevsel ilişkileri ele alınmakta,

PROGRAM

GİRİŞ DENETİM KLÜBESİ
DOĞA MERKEZİ
SERVİS BOŞLUĞU
KAYIK ONARIM ALANI
DOĞAİÇİ YAYA YOLLARI
PİKNİK
OYUN ALANI
GENEL WC
YÜZME
KAYIK LİMANI
KAYIK YE DONATIM
KİRALAMA KLÜBESİ
OTOPARK
EMANET
YIKANMA YERİ

PROGRAM İLİŞKİLERİ

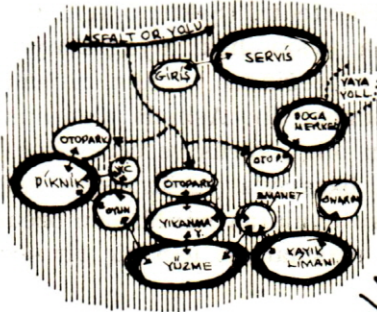
1. DOĞA MERKEZİ
A. YAYA YOLLARI
B. OTOPARK
2. PİKNİK
A. OYUN ALANLARI
B. GENEL WC
C. EMANET
D. OTOPARK
3. YÜZME
A. YIKANMA YERİ
B. EMANET
C. OTOPARK
- + KAYIK LİMANI
A. KİRALAMA KLÜBESİ
B. KAYIK ONARIM
C. EMANET
D. OTOPARK
5. SERVİS BOŞLUĞU
A. GİRİŞ KONTR

Tablo : 1 — Bir ormaniçi rekreasyon planlama programı ve program ilişkileri listesi.

değişik tasarılar içinde gözden geçirilerek, mekana en uygun çözümü getirecek kesin diyagrama ulaşılmaktadır. (Şekil: 4).

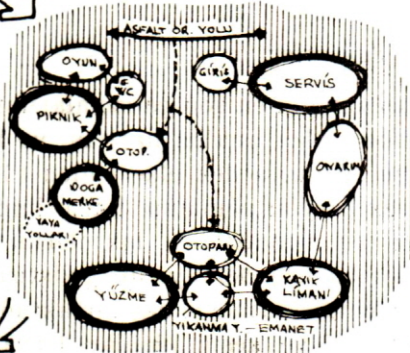
Alan Analizleri : Alanın hacimlendirilmesi ve tam olarak kavranması, fiziksel ve beşeri envanterlere ilişkin bulgulara göre irdelenip, planlamanın düşünsel düzeydeki çıkış noktalarının araştırılması, planlamada her çeşit doğal ve yapay ögenin boyutlandırılması, yerlerinin çeşitli seçeneklere göre incelenmesi ve ayrıntıların aydınlatılması⁽¹²⁾ gibi işlemler alan analizlerini karakterize eden başlıca çalışmalar olarak göze çarpmakta-

İLİŞKİLER DİYAGRAMI

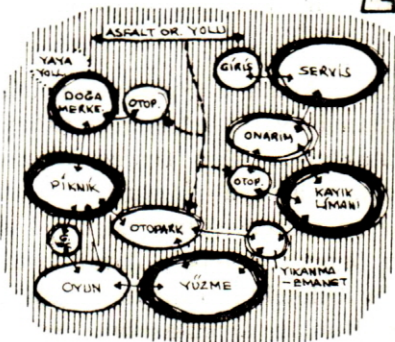

- + ORMAN YOLU KENARINDA GİRİŞ DENETİMİ
- + OTOPARK-DAĞILIMI AKTİVİTELERİ ETKİLEMEYOR
- + SU KENARINDA BULUNMASI GEREKEN YÜZME VE KAYIKLIMANI İÇİN BİR EMANET
- + PİKNIK VE YÜZMENİN BIRLAŞTIĞI OYUN ALANI
- KAYIK LIMANININ GÜRÜLTÜ VE DOKUNTUŞU YÜZMEYLE GELİŞKİLİ
- PİKNIK DOĞA MERKEZİNDEN AYRI DÜŞMÜŞ
- GÜRÜLTÜLÜ ONARIM VE SERVİS ARASINA SIKIŞMIŞ DOĞA MERKEZİ

- + YÜZME VE KAYIK LIMANINI AYIYMAK İÇİN KOMBİNE EDİLMİŞ YIK.Y VE EMANET
- + PİKNIK, DOĞA MERKEZİ, OTOPARK KOMBİNASYONU
- + YÜZME, PARK LIMANI, OTOPARK KOMBİNASY.
- + ONARIM VE SERVİS (GÜRÜLTÜ VE KARİ-ŞİKLİKLER KOMBİNASYONU)
- DOĞA MERKEZİNE DOĞRU PİKNIKÇİLER VE YÜZMEYLE KAYIK YERİNE DOĞRU GİDEN YAYA YOLLARI
- KAYIK YERİNDEN PİKNIĞE KAPALI YOLLAR

- + OTOPARKLARIN DAĞILIMI AKTİVİTELERİ ETKİLEMEYOR (HALK HERHANGİ BİR ŞEY ALMAK İÇİN YOLLARI RASGELE KULLANAMAZ)
- + İZOLE EDİLMİŞ D.M. VE YOĞUN ZİYARETÇİ KALDIRILABİLECEK GÜÇDE UYUMLU PİKNIK YERİ
- + YIKANMA Y - EMANET, KAYIKLIMANI VE YÜZMEDEN AYRI
- + KAYIK YÜZME VE PİKNIĞE KULLANILABİLECEK AYRI OYUN YERİ
- + KAYIKLIMANI, ONARIM VE SERVİSLE BİRLİKTE GÜRÜLTÜ DİĞER YERLERDEN İZOLE EDİLMİŞ
- + GİRİŞ DENETİMİN YAKININDA ASFALT ORMA YOLUYLA İLK KARŞILIKLI İLİŞKİ

- + TEMEL UYGULAMA DİYAGRAMI

* (RUTLEDGE, 1971'den)

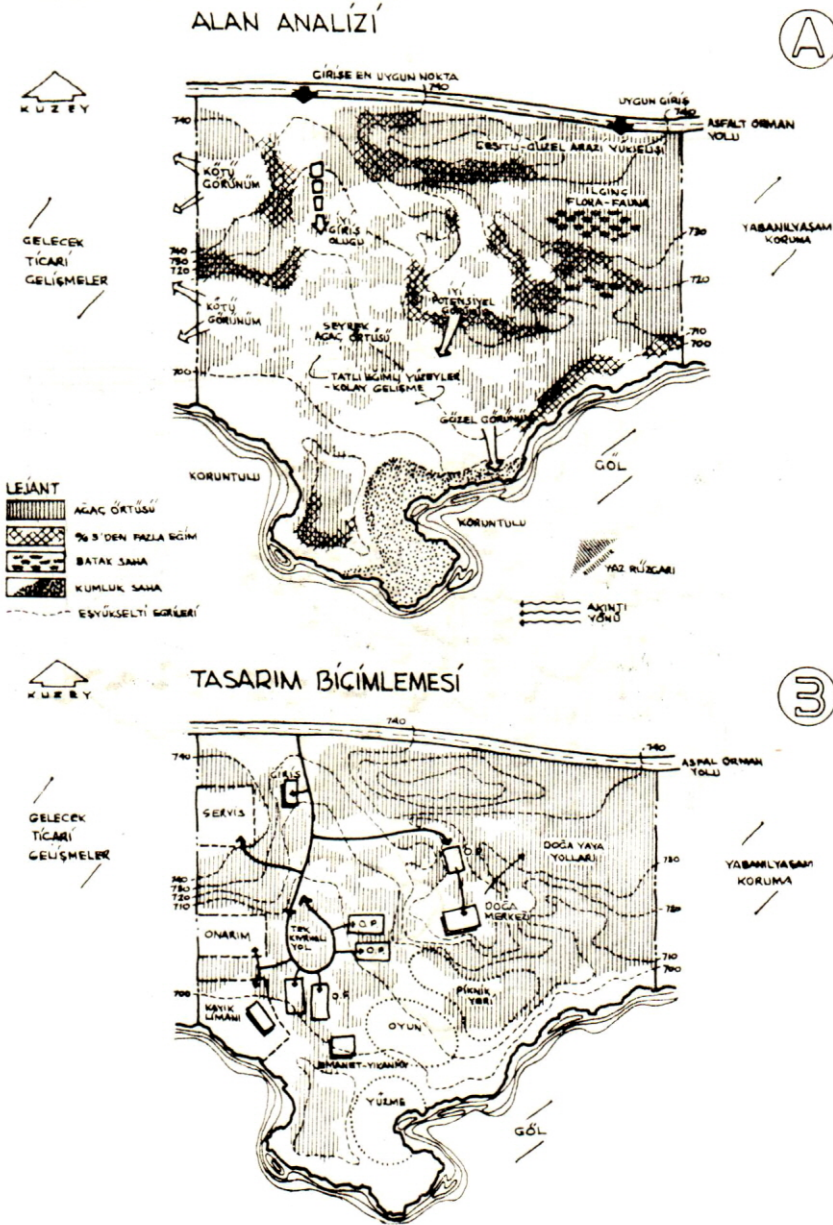
Şekil : 4 — İlişki diyagramlarının geliştirilmesi ve kesin diyagram.

dır. Analizlerde özellikle iklim, topoğrafya, arazi kullanma, algılama karakteristikleri ve manzaralar arazide tek tek irdelenmekte ve varılan analiz sonuçları, «manzara - güneş - rüzgâr analizleri haritası», eğitim analizleri haritası» yada «floristik analiz haritası» gibi⁽¹¹⁾ çeşitli haritalarda toplanmaktadır. Daha sonra bunlar uygun şekillerde çakıştırılarak genel «alan analizi» haritası elde edilmektedir. (Şekil: 5/A). Kesin analiz verilerinin toplandığı bu son harita, kesin ilişki diyagramıyla birlikte yapılacak sentezlere temel teşkil edeceğinden, analiz çalışmalarının çok titiz ve özenli sürdürülmesi gerekmektedir. Aslında alan analizi çalışmalarının niteliği biraz da plancının bilgi, görüş ve becerisine, kavrama gücü ve gözlem - analiz ikilemini başarıyla yürütmesine bağlı kalmakla birlikte, yine de temel kıstaslara uyularak sürdürülen özenli çalışmalar sonucunda analizlerin başarıya ulaşmaması için hiç bir neden bulunmamaktadır.

3. Sentezler

Planlamanın en son çalışmalarının toplandığı birleştirme - oluşturma aşamasıdır. Alan analizi haritası ve kesin program ilişkileri diyagramına ve bu aşamaya dek elde edilen tüm somut ve soyut bilgilere dayanılarak, rekreasyon planlama ilkelerinin ışığında mekan planının tasarlanması ve biçimlendirilmesi işlemlerini kapsamaktadır. Sentez olarak adlandırılan bu işlemler ayırıp - geliştirmeden çok, toplamaya, birleştirmeye ve biçimlendirmeye dayanmaktadır⁽¹¹⁾. Sentez çalışmaları tasarım biçimlemeleri ve kesin planlar (tasar) olmak üzere başlıca içi evrede gerçekleştirilmektedir⁽¹²⁾.

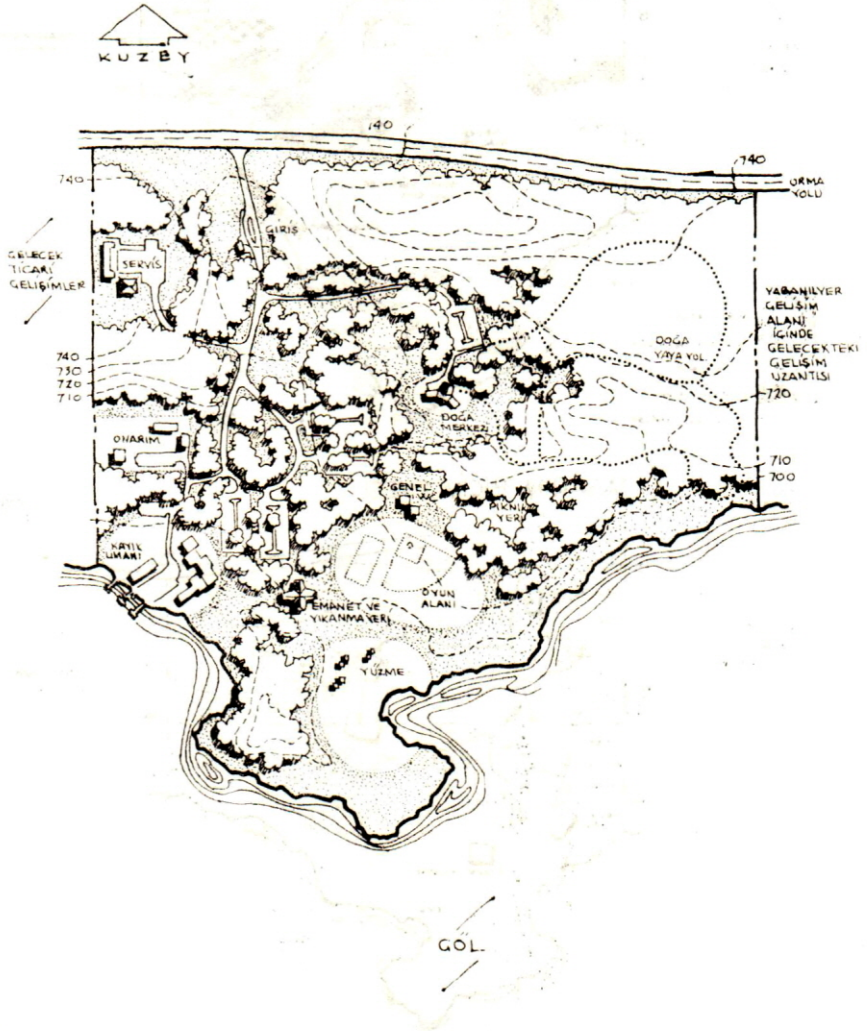
Tasarım Biçimlemeleri (Eskizler) : Alana ait planın tasarım olarak ortaya çıkarıldığı en önemli planlama evresidir. Sentez çalışmalarının bütün ağırlığı bu evrede toplanmaktadır. Alan analizi ve program ilişkileri diyagramı bu çalışmaların ana materyalini oluşturur ve planlama ilkeleri ile eldeki tüm veriler ise bu materyallerin işlenerek sağlıklı bir senteze varılmasında, plancının önemli araçları olarak ortaya çıkar. Tasar işlemleri birkaç adımda yürütülmekte ve böylece çeşitli seçenek tasarımlar biçimlendirilmektedir. Bunlar, sirkülasyon, arazi kullanımını, program gereksinimlerinin uygun yerleştirimi, işlevsellik, organik bütünlük, estetik birlik gibi başlıca kıstaslara göre tartışmalı bir ayırma sokularak, sonuçta başarılı ve uygulanabilir olduğu saptanan seçenek tasarım, «Tasarım Biçimlemesi» olarak kesinleştirilmektedir. (Şekil: 5/B). Bu tasarım, kesin planın (Master planın) işlenip sonuçlandırılacağı temel eskiz olmaktadır.

(RUTLEDGE 1971'den)

Şekil : 5 — Ormaniçi rekreasyon planlama alan analizi haritası ve kesin tasarım biçimlemesi.

KESİN PLAN (MASTER PLAN)

(RUTLEDGE, 1971'den)

Şekil : 6 — Ormanîçi rekreasyon planlama Master Planı (Kesin Plan).

Kesin Planlar (Tasarlar): Bundan önceki sentez evresinde kesinleştirilen «Tasarım Biçimlemesi»nin ayrıntılı olarak işlendiği ve çizim kuralına göre uygulamaya esas olacak somut plan modelinin oluşturulduğu en son planlama evresidir. Bu evrede başlıca iki grup işlem göze çarpmaktadır. İlki Kesin Plan yani Master Planın hazırlanması, ikincisi ise master plana ve ilkelerine bağlı olarak düzenlenen Ayrıntı planların hazırlanması işlemleridir. Kesin planın hazırlanması (Şekil: 6) bu evreye ait ilk çalışmaları kapsamakta, daha sonra düzenlenen zaman ve öncelik birimlemesine göre ayrıntı planlar çizilmektedir. Gerek kesin planın, gerekse ayrıntı planların hazırlanmasında ana kural, bundan önceki bütün aşama ve evrelerde sağlanan verilerle, edinilen bilgilerin ve planlama ilkelerinin her zaman için gözetiminin gerekliliği ve bunlara uymak zorunluluğudur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. AKDOĞAN, Günel. **Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi**, Ankara, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını No: 528, 1974.
2. ARAN, Sadri. **Ege ve Akdeniz Sahil Şeridindeki Rekreatyoneel Gelişmelerin Tabiatı Koruma ve Peyzaj Açısından Kritiği**, Ankara, Türkiye Tabiatı Koruma Cemiyeti Yayını No: 13, 1970.
3. BAYRAKTAR, Aysel. «Rekreasyon - Turizm İlişkileri ve Bu Konularla İlgili Tesislerde Peyzaj Planlamasının Önemi», **Peyzaj Mimarlığı**, Sayı: 1-2, 1972.
4. BAYRAKTAR, Aysel. **Ege Kıyılarında Bazı Tatil Köylerinde Peyzaj ve Rekreatyon Planlamasının Etüdü ile Turizm Gelişmesinde Bu Bakımdan Önemli Esasların Tesbiti**, Bornova-İzmir, E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını No: 249, 1975.
5. BURCH, William R. «Recreation Preferences As Culturally Determined Phenomena» **Element of Outdoor Recreation Planning, Proceedings of a National Short Course held in, Ann Arbor, Michigan, May 6-16, 1968**, University of Michigan, 1970.
6. de GRAZIA, Sebastian. «Some Reflections on The History of Outdoor Recreation», **Element of Outdoor Recreation Planning, Proceedings of a National Short Course held in, Ann Arbor, Michigan, May 6-16, 1968**, University of Michigan, 1970.
7. DRIVER, B.L. and TOCHER, S. Ross. «Towards a Behavioral Interpretation of Recreational Engagements, With Implications for Planning», **Element of Outdoor Recreation Planning, Proceedings of a National Short Course held in, Ann Arbor, Michigan, May 6-16, 1968**, University of Michigan, 1970.
8. ERKİN, Engin. «Görev Olarak Rekreatyon», **Peyzaj Mimarlığı**, Sayı: 2-3, 1971.

9. GÜLEZ, Sümer. «Kırsal Rekreasyonda Ulaşım», İ.U. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, 15 (2), 1975.
10. KÖHNEN, Gerhard. Dünya Ekonomi Tarihi, Çev. Tunay Akoğlu, İstanbul, Varlık Yayınları Sayı: 1122, 1965.
11. POLAKOWSKI, Kenneth J. Peyzaj Mimarisi Ders Planı, İstanbul, İ.Ü. Orman Fakültesi Rota Ders Notu, 1971.
13. RUTLEDGE, Albert J. Anatomy of a Park - The Essentials of Recreation Area Planning and Design, New York, Mc Graw-Hill Book Company, 1971.
13. SCHWARZ, Charles F.; THOR, Edward C. and ELSNER, Gary H. Wildland Planning Glossary, USDA Forest Serv. Gen Tech. Rep. PSW-13, Pacific South-west Forest and Range Exp. Stn., Berkeley, California, 1976.
14. THE WORLD BOOK DICTIONARY, Field Enterprises Educational Corporation, Chicago, 1975, (Volume Two).
15. TÜMER, Savaş. «Rekreasyon: İlgili Kavramlar, Sınıflamalar», Peyzaj Mimarlığı, Sayı: 2, 1975.

EKLER

Ek : 1

KAPALİYER REKREASYONU BELİRGİN EYLEM ÇEŞİTLERİ

1. Konut içi eylemler
2. Sinema ve tiyatrolara gitme
3. Oyun salonlarına gitme
 - Blardo
 - Briç ve diğerleri
 - Bowling
 - Satranç
 - Diğer kapalı salon eylemleri
4. Kahvelerde dinlenme
5. Gazinolarda eğlence
6. Gece klüplerinde eğlence
7. Aile gazinolarına gitme
8. Kapalı çayhanelere gitme
9. Çeşitli kapalıyer kültürel eylemlere katılma yada izleme
 - Konserler
 - Opera ve bale
 - Çeşitli kültür şenlikleri
 - Diğerleri

10. Alışveriş merkezlerinde gezinti ve zek için alışveriş yapma
11. Mimari değeri olan yapıları gezme
12. Tarihsel yapıları gezme
13. Müzeleri gezme
14. Kütüphanelere gitme
15. Festivallere katılma
16. Zevk için çeşitli kurs yada eğitim eylemlerine katılma
17. Diğer kapalı yer eylemlerine katılma, izleme yada uygulama

Ek : 2

AÇIKHAVA REKREASYONU BELİRGİN EYLEM ÇEŞİTLERİ

(OR = Ormanıçi Rekreyona Uygun Eylemler)

1. Kampçılık
 - Açıkavada kamplama (OR)
 - Açıkavada çadırlı kamplama (OR)
 - Açıkavada karavan yada treylerle kamplama (OR)
 - Kalıcı kamp tesislerinde kamplama (OR)
2. Piknikçilik (OR)
3. Yürüyüş
 - Açık alanlarda (Kırlarda) yürüyüş
 - Doğaya dönük yerlerde (orman ve diğer yabanıl yerlerde) yürüyüş (OR)
 - Kentiçi çeşitli yerlerde yürüyüş
4. Gezinti
 - Yaya gezinti (OR)
 - Bisiklet gezintisi (OR)
 - Motosiklet gezintisi (OR)
 - Oto gezintisi
5. Avcılık
 - Kara avcılığı (OR)
 - — Kuş avı
 - — Yaban avı
 - — Sürek avı
 - Amatör su avcılığı (OR)
 - — Balık tutmak
 - — Diğer su ürünleri avcılığı
6. Atıcılık (OR)
7. Binicilik (OR)
8. Dağcılık (OR)

9. Kış sporları
 - Çeşitli kar oyunları (kızak v.b.) (OR)
 - Ski (OR)
 - Diğer kış sporları (OR)
10. Paten
 - Buz pateni (— OR)*
 - Tekerlekli paten (OR)
11. Su kayağı
12. Kürek çekmek (OR)
13. Kanoculuk (Akıntılı sularda kürek çekmek) (OR)
14. Motorlu kayıcılık
15. Yelkencilik
16. Yatacılık
17. Yüzme
 - Plajlarda yüzme (Deniz kıyılarında yüzme) (OR)
 - Tatlısularda yüzme (Akarsu, göl vb.) (OR)
 - Açık yüzme havuzlarında yüzme
18. Dalıcılık
 - Amatör su altı dalıcılığı (— OR)
 - Amatör su altı çalışmaları (— OR)
19. Kür yapmak
 - Kum kürü (— OR)
 - Güneş kürü (OR)
 - Kaplıca kürü
 - Çamur banyoları
20. Zevk için doğa araştırmaları yapmak (OR)
21. Uçuculuk
 - Amatör uçuculuk
 - Planörcülük
 - Amatör paraşütçülük
22. Doğa merkezlerini ziyaret (Ulusal parklar, Doğal anıtlar vb.) (OR)
23. İzcilik (OR)
24. Tarihsel alanlarda gezinti
25. Arkeolojik alanlarda gezinti
26. Uçurtmacılık (OR)
27. Model uçakçılık (OR)
28. Manzara seyri (OR)
29. Çay bahçelerinde dinlenme
 - Lunaparklarda eğlence
 - Kır kahvelerinde dinlenme (açıkhavayla ilintili kırsal yerlerde) (OR)
 - Kır gazinolarında eğlence (açıkhavayla ilintili kırsal yerlerde) (OR)

* (— OR) = Ormanîçi rekreasyona kısmen uygun eylemler.

30. Deniz yada diğer su kenarlarındaki çeşitli tesislerde dinlenme (— OR)
31. Kentiçi ve kent dışı parklarda gezi ve dinlenme (Orman parkları dışında)
32. Fuarlara katılma
33. Çeşitli açık hava kültür eylemlerine katılma yada izleme
34. Her çeşit açık hava spor eylemlerine katılma
 - Futbol oynama (OR)
 - Basketbol oynama (OR)
 - Voleybol oynama (OR)
 - Güreşme (OR)
 - Atletizm (OR)
 - Diğerleri (OR)
35. Her çeşit açık hava spor eylemlerini izleme (OR)
36. Kentiçi açık hava gezilerine (Turlara) katılma
37. Diğer rekreasyonel eylemleri sürdürme (OR)

Ek : 3

ORMANIÇI REKREASYON PLANLAMA
ALAN ETKENLERİ ENVANTER KONULARI
(ALANIÇI ETKENLER)

1. İnsan Yapımı Etkenler (Kültürel Etkenler) :

- a. Sınırlar ve haklar: Yasal ve fiziksel sınırlar, özel mülkler, özel ve resmi irtifak hakları vb.,
- b. Tarihsel ve arkeolojik yapı: Çeşitli tarihsel ve arkeolojik eserler, yapılar, kalıntılar, köprüler, kemerler vb.,
- c. Yol durumu: Asfalt, stabilize, toprak yollar, patikalar, doğa yolları vb.,
- d. Kamu hizmet tesisleri: Elektrik ulaşım hatları, ana gaz boru hatları, su yolları (kanallar, arklar vb.) ve diğer kamu hizmet tesisleri,
- e. Arazi kullanımları: Orman, tarım alanı, endüstri, rekreasyonel kullanım vb.,
- f. Kurallar: Çeşitli yasa, tüzük ve yönetmelikler, bağlı kalınacak çeşitli planlar (Amenajman planı vb. gibi) ve bağlayıcı diğer mevzuat.

2. Doğal Kaynaklar :

- a. Topoğrafik yapı: Alçak ve yüksek yerler, meyiller, drenaj modelleri (yüzey suyu akış yönleri vb.),
- b. Toprak tipleri: Alanın tümüne ve çevresine ilişkin toprak tipleri (eğer olanağıysa toprak adlarıyla birlikte), yüzey geçirgenlikleri, kalıcılık (stabilite) ve verimlilikleri,
- c. Su varlıkları: Süreklilik, düzensiz değişimler ve diğer özellikleriyle mevcut su varlıkları,

- d. Toprak altı varlıkları (Zenginlikleri): Kum, çakıl, kömür, maden vb. gibi ekonomik yada işlevsel değeri olan kayaların jeolojisi,
- e. Vegetasyon tipleri: Ağaç türleri (Amenajman haritalarındaki dağılımları), çayır ve makilikler, alt flora ve ayrıca bireysel vegetasyon özellikleri (Batak alanlar, doğal anıt niteliğindeki ağaçlar, ilginç flora vb.),
- f. Fauna: Başlıca hayvan türleri (kuşlar, memeliler vb.), böcekler (zehirli, zehirli), çeşitli su hayvanları, balık çeşitleri vb. ve yayılışları,
- g. Özellik gösteren yabancılar (doğal yaşam ortamları) yada yabancı öğeler: Hayvan ineri, mağaralar, ilginç kayalıklar, çekici hayvan türlerinin yaşamlarını kolaylaştıran ve barınmalarını sağlayan her türlü yabancılar,

3. Doğal Güçler (Genel olarak alanın bütünündeki makroklimatik ve mikroklimatik karakteristiklerin hepsi yada bilinenlerden farklı olanlar):

- a. Sıcaklık (Hava ve Su): Sıcaklık verileri, özellikle günlük, gecelik ve mevsimlik veriler, ekstremite ve süreleri,
- b. Güneşlilik: Gün içinde güneşin saatlere göre değişimi, çeşitli mevsimlerde günboyu güneşlilik, meşcere altının aldığı güneş miktarı (sıklık ve kapalılıkla olan ilişkiler),
- c. Sayılı Günler: Alçak ve yüksek yerlerdeki don etkileri, kırılgan günler, donlu günler sayıları, en fazla dona açık ve dona uygun yerler,
- d. Rüzgâr: Günlük ve mevsimlik rüzgâr yönleri, şiddetleri, çeşitleri ve şiddetli rüzgârların esme aralıkları,
- e. Yağış: Yağmur, kar ve yağmurla karışık kar miktarları (mm), yağış aralıkları (frekansları) ve şiddetleri.

4. Algılama Karakteristikleri :

- a. Manzaralar: Alandan içeri ve dışarıya doğru manzaralar ve çeşitli görünüm-ler,
- b. Koku ve gürültü: Kokular, gürültü çeşitleri ve miktarları,
- c. Özel durumlar: Özel arazi modelleri, örneğin ilginç vadiler, kayalık yerler vb. gibi estetik ve algılama üstünlüğü olan örnekler,
- d. Peyzaj karakteristikleri: Planlama alanının hakim çizgileri, biçimleri (araziden, bitki ve ağaçlara dek), ormana kendine özgü bir karakter veren renk oranları ve araziye dağılımı,
- e. Mekan ve bölümlerinin diğer estetik karakteristikleri.